

finals dels anys setanta del segle xx fins a l'actualitat, en el procés de normalització del català als mitjans de massa.

El capítol quart (p. 95-139) entra en la concreció de l'ús del català als mitjans de comunicació tradicionals: premsa, ràdio i televisió. El punt inicial se situa en l'aparició ja esmentada, el 23 d'abril de 1976, de l'*Avui*, una fita que tancava el parèntesi de trenta-set anys sense cap rotatiu diari en la nostra llengua. S'hi presenta, d'una manera molt clara, l'evolució que ha sofert la seva presència als mitjans des d'aleshores ençà en publicacions generals i específiques, en emissores de ràdio i en canals de televisió. Així mateix, s'hi assenyalen fites com l'esmentada aparició de Ràdio 4, la primera emissora d'abast nacional que s'expressava íntegrament en català després de la finalització de la Guerra Civil espanyola; la sortida en antena de Catalunya Ràdio, el 20 de juny de 1983; el sorgiment de Ràdio 9 al País Valencià, el 9 d'octubre de 1989, i també el d'IB3 Ràdio a les Illes Balears, l'1 de març de 2005, a més de repassar el panorama radiofònic privat. Pel que fa a la televisió, s'hi remarquen fets cabdals com l'evolució de les emissions en català de Radio Televisión Española (RTVE), l'aparició de TV3 l'any 1983 i del Canal 9 el 1989, a més dels canals privats. Gifreu hi analitza, molt documentadament, el conflicte per a la recepció de Televisió de Catalunya al País Valencià i el lamentable episodi de tancament de la Ràdio Televisió Valenciana. Aquest capítol inclou també l'avaluació de l'impacte de la televisió digital terrestre (TDT) en l'espai de comunicació i la producció audiovisual en català.

El capítol cinquè (p. 141-166) se centra en l'ús de la llengua a la xarxa i als nous mitjans de l'era digital. S'hi explica la coexistència a l'espai de comunicació de dos sistemes: un de basat en els «mèdia tradicionals, analògics, de base territorial», anomenat T+T, i un altre d'integrat per «nous mèdia digitals i desterritorialitzats». S'hi ofereix una repassada de la presència del català a Internet: el domini *.cat*, els cercadors i les xarxes mundials, els mitjans tradicionals a la xarxa, els nous mitjans digitals i les plataformes d'actors no mediàtics (universitats, teatre i dansa, fires i salons, entre d'altres). Gifreu també hi examina la presència de la nostra llengua al «viquiespai», en diferents tipus de plataformes: de coneixement per compartir, com la *Wikipèdia*; de voluntariat, com *Sofcatalà* i *Xadica*; «de creativitat, de llibertat i d'intervenció civil», com *Catosfera*, i de «creació de comunitat d'interessos», com *Facebook* i *Twitter*.

El capítol sisè (p. 167-214) està dedicat al procés d'estandardització i als models lingüístics dels mitjans de comunicació en català. S'hi parla de les relacions entre la normalització i l'estàndard, i sobre aquest aspecte s'hi aporten les tesis de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana (IIFV), l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL) i l'IEC. A continuació, Gifreu s'endinsa en les peticions d'elaboració d'un model de llengua per als mitjans que hi va haver durant la dècada dels setanta del segle passat, i els debats associats, com l'anomenada polèmica entre els *heavies* i els *lights*, i les diferents concepcions de llengua que representaven. També s'hi recull el debat sobre el model de català per als mitjans audiovisuals, tenint en compte els principals mèdia del domini com TV3, Cata-

lunya Ràdio i Canal 9. Aquest apartat inclou la posició adoptada per la Secció Filològica de l'IEC i la seva obra *Proposta per a un estàndard oral de la llengua catalana*, com a marc de referència per als principals agents de l'estandardització.

Aquest capítol s'introdueix també en els llibres d'estil dels mèdia en català, els compendis de criteris que fixen els seus models lingüístics planificats. S'hi fa un inventari exhaustiu i necessari que permet tenir constància del ric panorama d'aquest tipus de manuals dels mitjans que hi ha en els territoris de parla catalana i de la seva evolució. Com a conseqüència dels avatars històrics exposats, aquests promptuaris han optat, en general i en una primera etapa (anys vuitanta i noranta del segle XX), per l'establiment de criteris lingüístics, amb l'objectiu que els professionals dels mitjans puguin trobar-hi les solucions adients per fer la seva feina. Només els llibres d'estil més recents han incorporat criteris sobre qüestions periodístiques, com la deontologia, els gèneres de la informació o el grafisme. *El català a l'espai de comunicació* inclou també noves propostes sobre estandardització i variació, fruit de l'existència de diversos registres desenvolupats en els mitjans de comunicació i de la ubicació dels mitjans. Tanca aquest capítol una aproximació a la qualitat lingüística dels mitjans i una reflexió sobre la viabilitat d'un «estàndard oral comú per als mèdia».

El setè i darrer capítol (p. 215-230) avalua la presència de la llengua catalana a l'espai de comunicació. Josep Gifreu hi presenta, de manera resumida, les etapes del procés de normalització, els alts i baixos en l'ús d'aquest idioma als mitjans de comunicació de cada zona del domini, apartat en què Gifreu recupera la distinció entre «mèdia tradicionals, de base territorial» i «nous mèdia digitals desterritorialitzats (ciberespai)». L'apartat «Reptes del català al nou espai de comunicació» exposa els principals desafiaments per al segle XXI, amb l'objectiu de «fer del català la llengua nacional normalitzada dels catalans en el nou ecosistema comunicatiu» (p. 216). El doctor Josep Gifreu creu que «el repte central per a una llengua i cultura de rang mitjà com la catalana serà la producció, edició i difusió de continguts aptes per competir en la xarxa: especialment, de continguts audiovisuals, multimèdia i interactius, que són els que més valoraran els nadius digitals» (p. 229). Per intentar assolir-lo, postula que les administracions públiques han d'encaminar les accions tant a enfortir les empreses i institucions públiques que elaboren i difonen «continguts multimèdia en català en tots els gèneres i formats propis d'un servei públic de qualitat» com també a «assegurar una doble coordinació d'accions: entre el sector públic i el sector privat, i entre els nuclis mediàtics del sector públic de cada un dels diversos Països Catalans» (p. 230).

Amb el contingut exposat i amb reptes i propostes com aquests, *El català a l'espai de comunicació* és un viatge per la història del català als mitjans de comunicació des de l'època fosca de la dictadura franquista fins a l'era digital actual. Com a reconstrucció històrica, cobreix una necessitat bàsica per al coneixement global i aprofundit dels gairebé quaranta anys de represa de la llengua als mitjans de comunicació. Aquesta obra del doctor Gifreu esdevé, des de la seva publicació, una referència obligada per als estudiosos de la historiografia dels Països Catalans

del tombant dels segles xx a XXI, de la història contemporània de la llengua catalana i de la història de la comunicació dels territoris catalanòfons. Alhora, com altres contribucions científiques precedents del doctor Josep Gifreu, aquest volum és una contribució cabdal a la teoria de la comunicació per l'excel·lent aportació que s'hi fa sobre el concepte d'*espai de comunicació* per mitjà de l'anàlisi exhaustiva del cas de la llengua catalana. I per la importància i per l'actualitat de la matèria que tracta, el coneixement que aporta l'obra que ressenyem s'hauria d'incorporar, immediatament, a les síntesis sobre les disciplines esmentades, perquè sigui difós i conegut entre la població.

El català a l'espai de comunicació, però, no s'atura en el passat i en el present, sinó que encara el futur. L'anàlisi de quatre dècades del procés de recuperació de l'idioma als mitjans de comunicació de massa i dels seus precedents en època de prohibició permet al doctor Josep Gifreu de plantejar, amb clarividència, els requisits que ha de complir la llengua per assolir la normalitat en una societat comunicativament transformada com l'actual. En aquest sentit, al pròleg, Isidor Marí afirma que aquesta obra «és imprescindible per a qualsevol que vulgui saber cap a on hem de conduir la nostra comunitat si volem que ocupi el lloc que li pertoca en el context mundial [...] Tothom, després de llegir aquesta obra, podrà tenir una visió suficient del camí recorregut i del que ens queda per recórrer en la construcció de l'espai del català en la societat-xarxa mundial» (p. 13-14).

Els agents implicats en l'estandardització de la llengua, sobretot els mitjàs en català actuals, han de tenir aquest llibre de Josep Gifreu com a obra de capçalera, perquè, a més d'exposar-los exhaustivament el difícil camí recorregut pel català en aquest àmbit, els obre perspectives d'actuació. Les propostes que els planteja poden contribuir, sens dubte, a enfortir-los i a desenvolupar l'espai català de comunicació, cosa que, *de facto*, significaria contribuir decisivament a la normalització de la llengua catalana i a posar-la al nivell dels idiomes més ben situats en l'escena internacional.

BELTRAN I CAVALLER, Joan Salvador: *Les preposicions per i per a (Recapitulem i afegim-hi alguna cosa més)*, Lleida: Pagès editors, 2014.

JAUME CASASSAS I CASTELLÀ

Universitat Oberta de Catalunya, Estudis de Filologia Catalana

jasassas@uoc.edu

Aquesta obra, publicada l'octubre del 2014, constitueix una valuosa i destacable aportació a una qüestió gramatical actual, la controvertida distribució de les preposicions *per i per a*, un tema pendent de ser delimitat i definit per la Secció Filològica de l'IEC.

El professor Joan Salvador Beltran i Cavaller (Tortosa, 1933) ha estructurat el seu extens llibre (300 pàgines) en un proemi i set capítols. En el proemi exposa el contingut de l'obra i la metodologia de treball emprada. També evoca l'esperança que es deixin «ben pocs detalls que puguin ser objecte de controvèrsia». Els quatre primers capítols formen la primera part, aquella que respon al «*recapitulem*» del subtítol. A continuació, en resumim el contingut.

En el capítol primer, que duu per títol «*Per i per a* en l'obra de Fabra», l'autor ens fa adonar de l'evolució del criteri fabrià sobre aquestes preposicions. És a dir, Pompeu Fabra persuadit de suggerir preferència per la preposició *per* per a uns casos concrets, els de confluència de causa i finalitat en un complement verbal (preposició + infinitiu), evolucionà vers una posició de completa llibertat de tria entre preposició simple o composta, depenent de si qui escriu prioritza el caràcter causal o final respectivament del dit complement. El professor Beltran destaca que, de totes les seves gramàtiques, hauríem de tenir molt en compte l'última que va poder controlar en vida: la *Gramàtica catalana* publicada a París l'any 1946 (podríem afegir, a més, que molt probablement ens hauríem estalviat molta controvèrsia arran d'aquestes proposicions si aquesta obra no hagués estat ignorada durant ben bé quatre o cinc dècades).

El capítol segon, titulat «*Per i per a* en els textos gramaticals i en els treballs posteriors a Fabra», és un repàs i alhora un estudi crític de les interpretacions i opinions de més de cinquanta autors diversos que han parlat, després de Fabra, sobre el tema que ens ocupa. Alguns són escrits gramaticals, és a dir, gramàtiques i exercicis gramaticals, altres són opinions exposades i estudis realitzats sobre aquest punt normatiu. La majoria d'aquests escrits han estat editats. Uns pocs, no. L'autor mira de ser objectiu i alhora crític, tot contraposant el seu parer amb sòlids arguments quan cal. De fet, no s'està de subratllar els casos en què l'autor del text analitzat presenta dades que és demostrable que no s'ajusten a la realitat. La seva anàlisi crítica el porta a concloure que la proposta coneguda com a «Corromines-Solà» (que consisteix a emprar *per* únicament i exclusivament davant infinitius, adverbis i conjuncions) des d'una òptica estrictament lingüística no està prou fonamentada.

El capítol tercer es titula «Les recomanacions dels centres de Normalització Lingüística i de les universitats. Ús habitual en l'administració i en els mitjans de comunicació» i ofereix una visió de l'estat en què es troba la llengua en aquests moments com a conseqüència de la coexistència de criteris normatius contraposats, de manera que evidència en certa manera la confusió que aquesta situació comporta. Per exemple, destaca el fet que la majoria d'universitats de la part septentrional del domini lingüístic no fa el seguiment normatiu fabrià que sí que fa la resta d'universitats, referent a aquesta qüestió normativa.

El capítol quart té per nom «Terminologia, semàntica i ús col·loquial» i exposa de manera descriptiva el funcionament oral de les preposicions i conjuncions que tenen relació amb les idees de causa, de finalitat i de destinació en els dialectes que han conservat l'ús de *per a* en la llengua oral.

Els tres capítols següents constitueixen la segona part de l'obra. Responen a l'expressió *afegim-hi alguna cosa més* del subtítol. Els comentem tot seguit.

El capítol cinquè té per títol «Evolució de *per a* des del seu naixement». Es tracta d'un capítol d'extensió destacable, d'un centenar de pàgines, en què Beltran fa un estudi de l'evolució de l'ús de les esmentades preposicions i també de les conjuncions associades (*perquè, per tal que, per ço que...*) des del segle XIII fins al segle XIX, a partir de l'anàlisi de més de 27.000 ocurrences preposicionals en textos pertanyents a 74 obres, contingudes en 61 volums, de 32 autors (les quatre *Cròniques, El Llibre de la Cort del Justícia de Cocentaina*, 38 obres de Lull, obres de Bernat Metge, d'Ausiàs March, el *Tirant lo Blanc*, el *Curial e Güelfa*, obres de Jaume Roig, de St. Vicent Ferrer, de Cristòfol Despuig, del Rector de Vallfogona, de Josep Esplugues, de Francesc Flos i Calcat, entre altres). Posa l'èmfasi en l'aparició de la preposició composta. En aquest sentit, a partir d'anàlisis realitzades en els textos més antics (dels *Furs de València*, dels *Costums de Tortosa* i d'obres de Jaume I, Desclot i Ramon Lull) estableix una hipòtesi sobre l'etimologia de la preposició *per a*: «fou obtinguda per mitjà de la juxtaposició de les preposicions simples *per*, de sentit *causal*, i *a*, de valor *final*» i afegeix en una nota a peu de pàgina (nota 6, p. 143), un parell de comentaris: d'una banda, remarca com Coromines mateix reconeix explícitament en la seva obra *Lleures*, Nou converses, § 65, que potser la seva pròpia hipòtesi, que hi exposa, sobre l'etimologia de la preposició *per a*, és discutible, i de l'altra, no s'està de manifestar el seu desacord més explícit amb la hipòtesi formulada per Carles Segura en un estudi del 2009, que atribueix l'origen de *per a* a una possible influència de l'aragonès. Joan S. Beltran ho defensa amb una argumentació raonada, fruit de les seves anàlisis. La hipòtesi que planteja Beltran ja va ser suggerida en el seu moment per Joan Bastardas (1979: «Sobre la construcció medieval "per sarrains a preïcar"», dins *Estudis universitaris catalans*, volum XXIII).

El títol del capítol sisè és «Referència de les llengües peninsulars més pròximes». Aquest capítol, pel que fa al tema objecte d'estudi, es proposa mostrar quines similituds amb el català, presenten el castellà medieval i clàssic i també l'aragonès antic i actual, a partir, però, d'una mostra força més petita de textos en aquestes dues llengües.

El capítol setè és el de les «Conclusions». En aquest capítol, més enllà del que ja hem dit sobre la gènesi de la preposició composta, destaca 1) la validesa de les expressions «per a sempre» i «per sempre més» gairebé idèntiques entre si, 2) la bondat de la preposició composta quan hom vol expressar opinió (exemple: «per a mi, convé fer-ho abans»), 3) per a distingir els casos d'expressió de voluntarietat (l'autor els anomena «impulsivofinals») dels altres casos és bàsic posar l'atenció a si el subjecte de l'oració principal és agent i si aquest subjecte és coincident amb el de l'oració subordinada, la d'infinitiu precedida de preposició, 4) argumenta i defensa, a partir del punt de vista expressat per Fabra (1946), la validesa d'expressions com ara «l'anada de Joan Madrid per a visitar l'exposició».

El recorregut descriptiu que acabem de fer d'aquest llibre torna a posar a la palestra allò que va afirmar Coromines (1971: *Nou converses sobre per i per a*, §42) referint-se a Pompeu Fabra i la seva normativa: «[...] abans de prendre cap decisió que el rectificui (ni que sigui en detalls d'escassa importància) ens hi hem de pensar madurament i moltíssimes vegades». A més a més de les conclusions prou convincents que exposa Beltran i que qüestionen la necessitat d'eleva a normativa la proposta Coromines-Solà, les paraules de Coromines mateix, d'estar ben segurs abans de rectificar Fabra, ens interpel·len pregonament.

Esperem que la Comissió de Gramàtica de la Filològica de l'IEC estudiï i reflexioni novament entorn d'aquesta qüestió a la llum de les noves aportacions de J. S. Beltran. Cal actualitzar la norma amb una de major flexibilitat. És clar. L'autor està persuadit que les modificacions que calen han de ser les mínimes. Això és el que deduïm en el capítol de conclusions.

D'altra banda, atès el grau de profunditat i de reflexió assolit sobre els diversos aspectes (diacrònics, semàntics, sintàctics, dialectals, etc.) que regeixen i configuren l'ús i el funcionament de les preposicions *per i per a*, a partir de tot el que s'ha dit i escrit fins ara, i especialment, arran del nou llibre de J. S. Beltran, hom pot tenir la percepció que ja s'ha arribat a la meta en aquesta qüestió. Si bé estem d'acord que el tema està prou madur per a prendre una determinació normativa, modestament pensem que hi ha aspectes que poden ser investigats amb més profunditat. Estem persuadits que encara no hem tocat fons, i per mostrar això que afirmem, esbossem tres detalls en què pensem que l'anàlisi, la reflexió i l'estudi no són encara prou madurs:

1) Sembla assenyat tenir en compte en la normativa el que la semàntica de les preposicions ja distingeix adequadament: els casos de preposició regida pel verb (casos aliens als significats de causa o de finalitat) dels casos que podem analitzar com a semànticament causals o finals:

A. No sé si opta *per* tocar el dos o *per* quedar bé

B. No sé si opta *per* l'alternativa A per responsabilitat o per quedar bé

En l'exemple A), *per quedar bé* no té sentit causal, no és pas la causa de la seva opció, mentre que en l'exemple B) la mateixa expressió *per quedar bé* sí que en té, de sentit causal. En A), el verb regeix les dues preposicions *per*, mentre que en B), només en regeix la primera.

2) La terminologia beltraniana de *verbs impulsivofinals* (equivalents als casos en què Fabra parlava de confluència de causa i finalitat alhora), i altres, és readaptable a una altra terminologia més precisa, a fi de millorar-ne la descripció semàntica, perquè el caràcter «impulsivofinal» d'un verb no n'és pas un tret intrínsec, sinó que depèn del context en cada cas; en aquest sentit sembla més assenyat parlar de «verbs que presenten una estructura impulsivofinal en un context determinat»; de la mateixa manera que avui sabem, d'acord amb els estudis de Mila

Segarra, Joan Solà, J. S. Beltran i de qui signa aquestes ratlles, que no és lícit parlar de «verbs d'acció voluntària» sinó de «verbs que expressen una acció voluntària en un context determinat».

3) Atès que en l'any 2006 han estat publicats dubtes sobre el fet que hom consideri com a prototípic l'estil d'escriptura de Cervantes perquè en el Quixot s'han trobat expressions i estructures de llengua que s'aparten¹ de les emprades pels seus coetanis (Lope de Vega, Quevedo, Góngora, etc.), sembla assenyat l'estudi d'alguna obra addicional d'algun altre autor d'aquesta època a fi de comprovar que s'arriba als mateixos resultats als quals s'ha arribat en l'estudi de J. S. Beltran.

1. 2006: Enigma Cervantes, Documental de D. Grau i J. Bilbeny on s'exposen dubtes racionals (vegeu fragments del vídeo: <https://www.youtube.com/watch?v=9Ow7iQs18P8>) arran de l'origen de Cervantes i la seva obra (vegeu transcripció del vídeo: <http://www.inh.cat/articles/Enigma-Cervantes.-La-transcripcio-del-documental-1-3->).